

DE KLUCHT VAN PIERLALA

of: Hoe een speelman een weduwe werd (II)

In Janvool 43 (maart 1982) verscheen het eerste deel van dit artikel over 'De klucht van Pierlala'. Hierin kwam het ontstaan van het idee en de ruwe opzet van dit spel ter sprake. In dit tweede deel wil ik wat dieper ingaan op de werkwijze van Proloog en op het hoe en waarom van dit stuk. Door diverse omstandigheden kon dit tweede deel pas nu verschijnen, waarvoor mijn excuses.

Een (gesubsidieerde) theatervereniging als Proloog gaat uiteraard anders te werk dan de gemiddelde (amateur-) folksgroep. Als binnen zo'n groep een nieuw idee ontwikkeld wordt, heeft dat iets meer voeten in de aarde voor zoiets helemaal aangenomen en uitgewerkt is. In de eerste plaats werkt zo'n gezelschap niet op een vrijblijvende manier, ieder voorstel moet uitgebreid besproken en getoetst worden. Daarover verderop wat meer. In de tweede plaats werk je met zo'n vijftig mensen. Hoe gaat dat nu bij Proloog? Toen het plan eenmaal ontstaan was, werd dit voorgelegd aan de plenaire vergadering. Daarin wordt gediscussieerd over zaken als nieuw repertoire, doelgroepen en 'grootte' van stukken.

Besloten werd het voorstel voor Pierlala verder uit te werken en er een ploeg voor te vormen. Normaal gesproken werkt Proloog alleen met zeer doelgroepgerichte produkties (voor vakbondsleden, vrouwen, jongeren...) of met stukken voor zeer specifieke acties (tegen kernenergie bijv.). Dat 'De klucht' aangenomen is, is eigenlijk erg uitzonderlijk. Er wordt hiermee niet gemikt op één bepaalde groep of aktie.

Na het fiat van de vergadering gingen Peter Koene en Jan Smeets aan de slag en ze werkten het voorstel verder concreet uit. Na goedkeuring van de ploeg leverde dit een eerste concept op met een geschatte tijdsduur van 2½ uur.

Op dit moment werden de regisseur (Dolf Ephraïm) en de gastmuzikant (Hubertus van Dommelvolk, oftewel Bert Spin) aangetrokken. Dolf Ephraïm werd gevraagd in verband met zijn musicalervaring, Bert Spin ter versterking en vanwege zijn folkervaring. Vanaf die tijd werd er gedurende drie maanden vier maal per week geoefend. Technici en ontwerpers gingen aan de slag met het decor. In overleg met de regisseur werd het stuk ingekort tot één uur en drie kwartier.

De laatste drie weken werden gebruikt voor volledige repetities (met kostuums, decor en belichting), het maken van een belichtingsplan en try-outs voor verschillende groepen, zoals Proloog-medewerkers, PA-studenten en buurt-

bewoners. Na afloop van de proefvoorstellingen werd er met het publiek nog gepraat over het stuk.

Tot zover de voorgeschiedenis in grote lijnen. In de hierna volgende hoofdstukken wordt verder ingegaan op enkele belangrijke fasen en aspecten van het ontstaan: in de eerste plaats hoe men er toe kwam om voor een kluchtvorm te kiezen, verder iets over bronnenbehandeling en de invloed daarvan op de uitvoering. Ook komt ter sprake de doelstellingen, de 'publiekskeuze' en het verband met het meest verwante projekt, de Proletenpassion.

Geschiedenis als klucht

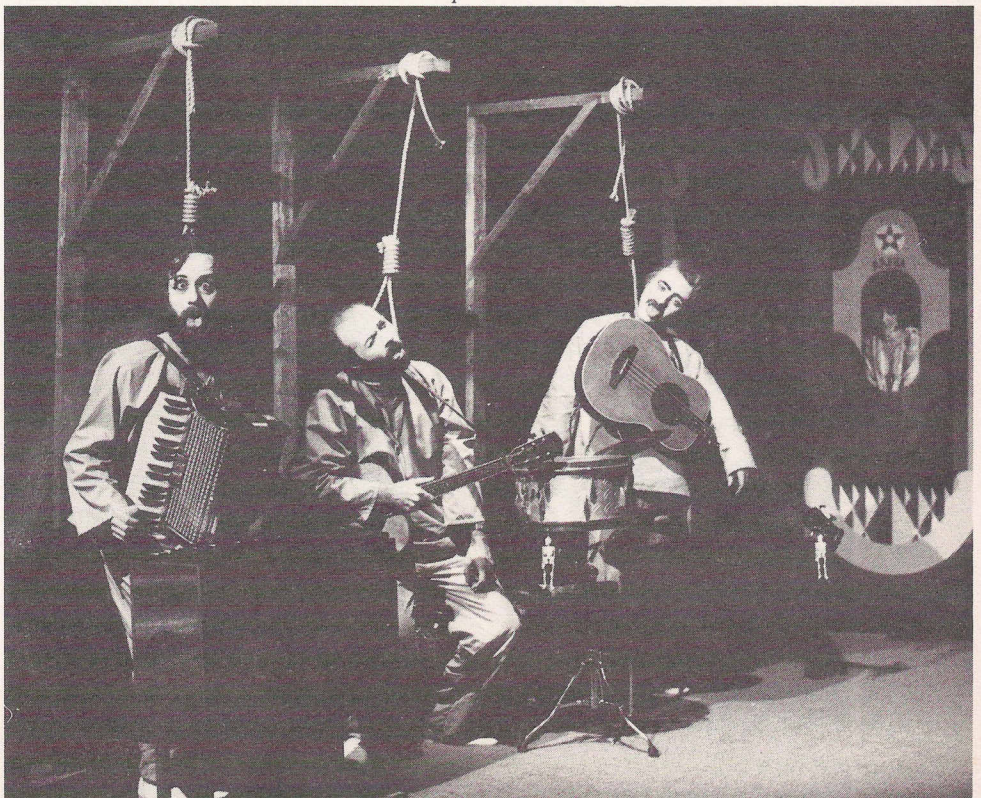
Het krijgen van een idee is vers één, het uitwerken is een tweede. Het beschikbare materiaal moet uiteindelijk in een geschikte vorm gegoten worden. Door koppeling van een aantal elementen die tijdens de (voor)studie boven water waren gekomen werd gekozen voor de kluchtvorm. Dat waren de volgende elementen:

- 1 in een skriptie over akties tegen kernenergie in de Kempen werd de volgende zinsnede

V.l.n.r.: de muzikanten Bert Spin, Peter Koene en Peer Muskens.

gevonden: 'In de Middeleeuwen maakte de pest geen onderscheid tussen rang en stand... Zo werd dat ook verbeeld in tekeningen, waarop de dood (iedereen) in een lange stoet achter zich aansleept. De dreiging van de gevolgen van een kernramp geeft precies zo'n beeld - ze bedreigt links en rechts... Alleen deze dodendans is door mensen georganiseerd... en kan door mensen gekeerd worden'.

- 2 'M'n zusje is gestorven - 't was pas veertien maanden oud. Ik zag het in het kistje liggen. Och, wat was m'n zusje koud.' Een oud kinderliedje uit Helmond. In heel wat perioden was de dood een dagelijks 'normaal' verschijnsel, tijdens oorlogen, hongersnoden.... Maar ook in tijden dat het 'goed' ging.
- 3 er is een hele serie zogenaamde Pierlalielieder te vinden, waarin de dood kommentaar levert op allerlei gebeurtenissen. Deze liederen werden tijdens hun ontwikkelingen steeds meer gebruikt als een mogelijkheid om gebeurtenissen te beschrijven en van hun schijn te ontdoen, door een lakoniek kommentaar.
- 4 in prenten, verhalen en volkse toneelstukken komt Pierlala vaak voor, als kalamiteit of onheilsbrenger (de dood als oorlog, als de pest) of als onkreukbare rechter, die je

op het juiste moment komt afhalen. In de volkskunst is de dood een boeiend dramatisch persoon. Tegenwoordig loopt de Dood weer mee in demonstraties.

Deze vier elementen leidden uiteindelijk tot de konstruktie van het stuk. Er werd gekozen voor een aantal 'representatieve' kalamiteiten, historische gebeurtenissen. Daaromheen werd materiaal geselecteerd, niet alleen liederen en teksten die de gebeurtenissen histories beschrijven, maar ook die met een beschrijving van de konkrete gevolgen voor de gewone mensen in hun dagelijks leven. Pierlala wordt hier opnieuw gebruikt om commentaar te leveren, evenals de Weduwe, de een als vertegenwoordiger van de historische dreiging, de ander als vertegenwoordiger en vertolker van de gevoelens van het volk.

De Weduwe Beckers

Voor zo'n spel op papier staat moet er heel wat bronnenonderzoek verricht worden. De schrijvers zijn uitgegaan van liedboeken, archieven, geschiedenisboeken, maar ook van bijv. skripties over akties tegen kernenergie. Uiteindelijk blijkt je dan toch weer veel te veel te hebben. Op grond daarvan én op het *ontbreken* van bronnen, met name voor de oudste geschiedenis, werd de keuze voor de diverse periodes uit de historie bepaald (zie deel I). Zelfs dan is het nog moeilijk je te beperken.

De regisseur heeft ook zijn aandeel gehad in de beperking. Op zijn aandrang is het stuk drie kwartier ingekort. Dat ging niet altijd van een leien dakje. Vanuit zijn andere toneelachtergrond lette hij meer op de *vorm* van het stuk, de acteurs waren gewend naar de *inhoud* te kijken. Dat was een bron voor de nodige konfliktien.

In de oorspronkelijke opzet werd uitgegaan van een samenspel tussen de Speelman en de Dood, twee eeuwige gezellen. Door de beschikbare acteurs, of liever aktrices, kon dit niet verwezenlijkt worden. Nelly Frijda werd de Weduwe Beckers, ooit eigenaresse van een lijkenkabinet, en in dit stuk metgezellin van de Dood. Vroeger werden op kermissen vaker rareiteitenkabinetten, vergelijkbaar met Madame

Tussaud of De Dikke Dames, aangetroffen. De Weduwe Beckers stelde lijken van 'gedrochten' (bv. mensen met drie armen) of 'beroemde' mensen (zoals moordenaars) ten toon. Zo werd de speelman een weduwe. Het spektakel speelt zich af voor het kabinet van het weeuwteje.

Doelstelling & uitvoering

Je kunt je afvragen wat een geëngageerd gezelschap als Proloog voor ogen heeft met een gezongen weergave van de geschiedenis. Intern is daar veel over gesproken. 'De klucht van Pierlala' heeft een duidelijk doel: het aankweken van een histories bewustzijn. Hoe hebben gewone mensen in het verleden geleefd en gestreden, hoe hebben ze (we) zich laten inpakken en wat hebben ze (we) gewonnen, wat kunnen we hieruit leren? Daarbij moest vermeden worden dat het alleen een stuk voor geschiedenis-liefhebbers zou worden, het ongevaarlijk zou zijn (want het is toch verleden tijd) en niet zou aansluiten bij de aktualiteit. Uiteindelijk is 'Pierlala' zo samengesteld, dat verschillende groepen in de samenleving het histories gelijk van het bestaan van hun bewe-

ging in het verhaal kunnen terugvinden, bijvoorbeeld de vrouwengroepen: in vroeger tijden werden vrouwen ook al onderdrukt.

Indirekt houdt de vorm en inhoud van de klucht al in, dat het stuk geschikt is voor een breed publiek: schouwburgen, wijkcentra, folkclubs, scholen, allemaal plaatsen, waar gespeeld kan worden. Daar is het stuk ook voor bedoeld, iedereen kan tenslotte iets leren van de geschiedenis. De gehele opzet van de decor en uitvoering is dan ook zo gemaakt dat op al die plaatsen, die zojuist genoemd werden, opgetreden wordt.

In deel I kwam de *Proletenpassion* van de Oostenrijkse groep *Schmetterlinge* ter sprake als één van de inspiratiebronnen van dit stuk. Er zijn dan ook een aantal overeenkomsten, maar ook verschillen aan te wijzen. Beide produkties gaan uit van een gezongen geschiedenis, waarbij duidelijk stelling wordt genomen voor de kleine man, tegen de gevestigde orde. De uitvoeringspraktijk verschilt nogal. *Schmetterlinge* behandelde niet alleen de Duitse, maar ook de Franse en Russiese geschiedenis, Proloog beperkt zich alleen tot het eigen land. *Schmetterlinge* werkt met eigen muziek en teksten en had slechts summier dramatische effecten, Proloog gebruikt authentieke teksten en muziek en verweeft dit in een volledige 'musical'. De verschillen tussen de groepen ontstaan door de fundamenteel andere achtergronden, *Schmetterlinge* is een *muziekgroep*, Proloog in eerste instantie een *toneelgroep*.

Pierlala's klucht draait intussen zo'n half jaar sinds de eerste kennismakingsvoorstellingen in april. Proloog is al te gast geweest in enkele folkclubs, onder andere in Nijmegen, Deventer en Den Haag. Er zijn ook al weer enkele wisselingen aangebracht in de bezetting. Binnenkort zal de bijbehorende plaat wel verschijnen (als die intussen niet verschenen is), dus wat dat betreft gaat het goed met Proloog. Komen ze in de buurt, dan moet je maar eens gaan kijken naar dit programma met volksmuziek met funktie.

Hans Peters

1 In de vorige Janvool heb je al iets kunnen lezen over de mogelijkheden van Proloog op dit punt. De discussie is nog steeds gaande. Er gaan echter steeds meer stemmen op om de groep te blijven ondersteunen. Meer bijval is altijd welkom, steunbetuigingen kun je zenden naar: toneelwerkgroep Proloog, postbus 8025, 5601 KA Eindhoven, 040-523315.